

Nizami milli söz sənətinin şöhrət tacıdır

Gəncədən onun izini və ruhunu heç kim silə bilməz

Nizami Gəncəvi elə dahi mütəfəkkirdir ki, bütün xalqlar ona sahib çıxmaq istəyər. Uzun illərdən bəri böyük şairimizi farslaşdırmaq, ərəbləşdirmək kimi mənasız üsullara əl atanlar çox olub. Əlbəttə, belə səylər əbəsdir və heç bir əsası yoxdur. Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü və bilavasitə köməyi ilə Azərbaycanda keçirilən Nizami Beynəlxalq Mərkəzinin forumları, şairin Vətəni Gəncədə aparılan tədqiqatlar bir daha sübut edir ki, Nizamini zorla özününküləşdirmək istəyənlər heç nəyə nail ola bilməzlər.

Müəhibimiz AMEA-nın Gəncə Bölməsi Nizami Mərkəzinin rəhbəri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Əlimuxtar Muxtarovdur.

– Əlimuxtar müəllim, aldığımız məlumatlara görə, yenə İranın bir neçə şəhərində bu mart günlərində saxta “Nizami həftəsi” keçirirlər. Nə məsələdir, hazırda nazirlər belə yalanlardan, qondarma “sübutlar”ından yorulmadırlarmı?

– Azərbaycan xalqının Ümummillili lideri Heydər Əliyev Gəncənin və onun tarixini, Azərbaycan xalqına bəxş etdiyi mütəfəkkirləri nəzərdə tutaraq demişdir: “Gəncə təkcə Nizami Gəncəvi ilə məşhur deyil. Gəncə

burada şəkk-şübhə ola bilməz”.

Nizami Gəncəvi dühasının yetişməsi Azərbaycanın XII əsrdə çiçəklənən siyasi-iqtisadi və mədəni inkişafının bəhrəsidir. Azərbaycan alimi Mikayıl Rəfilinin yazdığı kimi, “Nizamının yaradıcılığı və dünyagörüşü, arzu və idealları Azərbaycanın tarixi inkişafı ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır”.

– Qızıl Arslanın Gəncənin yaxınlığında dahi şairlə görüşməsi və ona bir kənd bağışlaması haqqında tarixi faktlar da Nizami Gəncəvinin heç vaxt bu yerləri tərk etmədiyini göstərir...

– Bəli. Nizami Gəncəvi “Xəmsə”sinə daxil olan ikinci məsnəvisi “Xosrov və Şi-

İlham Əliyevin diqqət və qayğısı ilə bu gün də Gəncədə “İmamzadə Dini Kompleksi” adı ilə eyni ərazidə eyni missiyasını davam etdirməkdədir. İmamzadə ziyarətگاهی ətrafında olan əkin sahələri vaxtilə Gəncə şeyxlərinə məxsus olmuşdur. Mənbələrdə Şeyx Nizamini nəsil şəcərəsinin – Şeyxzamanlıların davamçılarının Gəncə şeyxləri olduğu bildirilir.

Nizami Gəncəvinin əsilli-nəsilli Azərbaycan şairi olması, soyunun davamçılarının bu gün də Azərbaycanda – Gəncədə, dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşadığını qeyd edən akademik İsa Həbibbəyli də tədqiqatlarında bu mövzuda mühüm mətləbləri dilə gətirmişdir. “Nizami Gəncəvinin atası Yusif və babası Zəki Müəyyəddin də azərbaycanlı idi. Nizami Gəncəvinin atası və anasının məzarları da şairin Gəncə şəhərindəki məqbərəsinin yerləşdiyi qəbiristanlıqdadır. Şeyx Nizami Gəncəvi adı ilə böyük şöhrət qazanmış Nizami Gəncəvinin mənsub olduğu nəslin davamçıları sonrakı əsrlərdə də Gəncə şəhərində yaşamışlar. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətində Milli təhlükəsizlik naziri vəzifəsində çalışmış Nağı bəy Şeyxzamanlı da mənşə etibarilə Şeyx Nizami Gəncəvinin nəslinin nümayəndəsidir. Hazırda dünyanın müxtəlif ölkələrində Şeyxzamanov, Şeyxzamanlı soyadı ilə yaşamaqda davam edən, Nizami Gəncəvi ilə eyni şəcərədən olan azərbaycanlı sülalələr vardır”.

Akademik Rafael Hüseynovun qeydləri əsasında deyə bilərik ki, orta əsrlərdən bu günə qədər 800 təzkirə gəlib çatıb və həmin təzkirələrdə minlərlə şair və mütəfəkkir sadalanır ki, hamısının zirvəsini Nizami Gəncəvi fəth edir. Dahi Azərbaycan mütəfəkkirinin əsrlərində yer alan tarixi Gəncə torpağı, bu torpaqda baş verən 1139-cu il Gəncə zəlzəlesi, Kəpəz dağı, Həmdünyan kəndi, Arran, Bərdə, Ərmən, Muğan və digər toponimlər 800 ildən artıq bir zamandan bəri Nizami Gəncəvinin milli mənsubiyyətinin üvanını, koordinatlarını müəyyənləşdirən mühüm tarixi faktlardır.

Bir məqamı da xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, Prezident İlham Əliyevin Nizami Gəncəvinin 2011-ci ildə 870 illiyinin keçirilməsi ilə və 2021-ci ilin “Nizami Gəncəvi İli” elan edilməsi ilə bağlı imzaladığı sərəncamların işığında ölkə rəhbərinin Azərbaycan elminin, alimlərinin qarşısına qoyduğu hədəf və tələblər çərçivəsində Nizamini nəsil şəcərəsi kimi mühüm mövzular AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu “Nizami-şünaslıq” şöbəsi və AMEA Gəncə Bölməsi Nizami Gəncəvi Mərkəzi alimlərinin birgə fəaliyyəti müstəqillik işığında araşdırılmaqda və tədqiq edilməkdədir.

*Söhbəti yazdı:
Hamlet QASIMOV,
XQ-nin bölgə müxbiri,*

Gəncə

Azərbaycan xalqının çox böyük, dahi şəxsiyyətləri ilə məşhurdur. Gəncənin zəngin mədəniyyəti, möhtəşəm tarixi var və Nizami Gəncəvi də bu qədim şəhərin ən uca zirvəsidir. Yəni böyük Azərbaycan türkü Nizami Gəncəvinin dahiliyi Gəncəni tamamladı ki, Gəncənin də maddi-mənəvi zənginliyi Nizami Gəncəvidə bütövləşmişdir. Məhz bu aşkar həqiqəti nəzərə alıb əsaslandırın nizamişünas alim, professor Rüstəm Əliyev yazırdı: “Nizami Gəncəvi gerçəkliyin dahiyənə təzahürüdür, belə bir dahiliyin məhz Azərbaycanda, Gəncədə meydana gəlməsi isə tarixi zərurət idi”.

– Zənnimizcə, şairin özünün şeirlərində ortaya atılan bu mənasız sözlüləşdirmələrə tutarlı cavablar var...

– Tamamilə doğrudur. Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi sonuncu məsnəvisi “İsgəndərnamə”də yazır:

**Xəzər dağlarından Çin dənizinə
Türklərlə doludur bu yerlər yenə.**

XII yüzillikdə Azərbaycan Atabəylər dövlətinin əsas şəhərlərindən olan qədim Gəncədə türk əsilli, türk qanlı və türk təfəkkürlü Nizami Gəncəvinin yetişməsinə Azərbaycan alimləri ilə yanaşı, dünya şərqşünasları, hətta fars-İran alimləri özləri də etibar edirlər. Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi irsinin İrandan olan tədqiqatçısı Barat Zəncani yazır: “Bir halda ki, Gəncə əhalisinin dili türk dili idi və Nizami də türkçə şeirlər yazmışdır,

rin” poemasını 1181-ci ildə tamamlayaraq Atabəylər (Eldənilər) dövlətinin hökmdarı Məhəmməd Cahan Pəhləvana göndərmişdir. Cahan Pəhləvanın ölümündən sonra taxta çıxan qardaşı Qızıl Arslan Gəncənin yaxınlığında Nizami Gəncəvi ilə görüşmüş, şairin məsləhətlərini dinləmiş, qiymətli hədiyyələrlə yanaşı, Həmdünyan kəndini də qardaşı Cahan Pəhləvanın adından Nizami Gəncəviyə hədiyyə etmişdir.

Atabəy Qızıl Arslanın Nizami Gəncəviyə bağışladığı kəndin harada olması müəyyən vaxt mübahisəli olsa da, son arxeoloji qazıntılar, araşdırmalar nəticəsində aydınlaşıb ki, indiki Goranboy rayonu ərazisindəki (o dövrlük qədim Gəncə ərazisi) Həmənlı kəndi məhz haqqında bəhs edilən Həmdünyan kəndinin ərazisi olmuşdur. Görkəmli ədəbiyyatşünas alim Fəridun bəy Kəçəri yazırdı: “Gəncə şəhərinin, təxminən, 24 verstliyində – cənub-şərq səmtində vəqə bir kənd (Nizamiyə) bağışlanmışdı. Səbiqdə həmin qəryə Həmdünyan adlanırmış”.

Bir sözlə, qazıntılar zamanı aşkara çıxarılmış Nizami dövrünə aid maddi-mədəniyyət qalıqları, məmulatlar, metal əşyalar, ictimai binaların qalıqları onu deməyə əsas verir ki, tapılan kənd, həqiqətən, dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəviyə bağışlanan Həmənlı kəndidir”.

Tarixi Həmdünyan kəndinin yerləşdiyi ərazidə imam Məhəmməd Baqırın oğlu İbrahimin (718–738) məzarı yerləşir. İnsanların inanc yeri olan bu qəbir İmamzadə adı ilə ziyarətəgahə çevrilmişdir ki, Prezident